

Asia: VN/6119/2025

Lausuntopyyntö ilmastotoimien sosiaalisen tuen suunnitelmasta

Lausunnonantajan lausunto. Lausuntopalautteen käsittelyn helpottamiseksi ympäristöministeriö pyytää, että lausunto jaotellaan väliotsikkojen mukaisesti.

Toimenpide Rakennusten energiatehokkuusneuvonta kuluttajille ja mikroyrityksille (suunnitelman osio 2.1.1.1)

Kannatamme toimenpidettä ja pidämme tärkeänä, että sen toteutukseen sisältyy riittävä neuvonnasta tiedottaminen haavoittuvimmille ryhmille. Energiaköyhyys koskee Suomessa arviolta jopa 300 000 kotitaloutta (1). Tästä syystä pidämme myös tärkeänä sitä, että neuvonnan lisäksi haavoittuvimmille ryhmille on tarjolla myös rahoitusvaihtoehtoja, jotka mahdollistavat energiaköyhyyttä tai sen riskiä vähentävät toimenpiteet. Suunnitelman luonnoksessa rahoitusta esitetään vain asunto-osakeyhtiöille ja valtion tukemille asuntoyhteisöille, mutta ei omakotiasujille. Puute on merkittävä, sillä iso osa energiaköyhyydestä kärsivistä henkilöistä on tutkimuksen mukaan sähköllä tai öljyllä omakotitaloaan lämmittäviä, kaupunkien keskustojen ulkopuolella asuvia henkilöitä. Puute olisi syytä huomioida tai ainakin perustella suunnitelmassa sekä varmistaa muussa politiikassa, että myös näille kotitalouksille on tukea tarjolla esimerkiksi sen jälkeen, kun vuosien 2026–2027 kohdentamaton energiaremonttiavustus päättyy.

(1) Aalto-yliopiston ja Suomen ympäristökeskuksen tutkimus aiheesta:

<https://hiilineutraalisuomi.syke.fi/pureva-pakkanen-pelkat-sahkopatterit-ja-pienet-tulot-energiakoyhyys-on-laaja-ongelma-suomessa/> ja <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.6429611>

Toimenpide Energia-avustukset asunto-osakeyhtiöille (suunnitelman osio 2.1.1.2)

Kannatamme toimenpidettä, mutta pidämme ongelmallisena, että se on rajattu pelkästään asunto-osakeyhtiöille. Koska energiaköyhyyden riski voi olla merkittävä myös vähävaraisilla omakotitaloasujilla (2), tämän ryhmän sulkeminen suunnitelmaan kuuluvan tuen ulkopuolelle tulisi tarkastella vielä uudelleen ja vähintään perustella suunnitelmassa. Mikäli omakotitaloissa asuvia ei oteta uuden tuen piiriin, on syytä varmistaa, että vuosien 2026–2027 energiaremonttiavustusta jatketaan, mahdollisesti tarkemmalla kohdentamisella haavoittuviin kotitalouksiin.

(2) Ks. TEM:in raportti vuodelta 2022: <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-811-0> (s. 172–173)

Toimenpide Avustukset energiatehokkuuden parantamiseen valtion tukemille asuntoyhteisöille (suunnitelman osio 2.1.1.3)

-

Toimenpide Införande av anropsstyrd kollektivtrafik på Åland (suunnitelman osio 2.2.1.1)

-

Toimenpide Henkilöauton romutuspalkkio yksityishenkilöille (suunnitelman osio 2.2.1.2)

Kannatamme toimenpidettä ja pidämme hyvin perusteltuna, että tukeen esitetään tulorajaa ja että sitä voi hyödyntää myös käytettyihin tai leasing-palveluna hankittuihin sähköautoihin.

Toimenpide Raskaan kaluston hankintatuki mikroyrityksille (suunnitelman osio 2.2.1.3)

-

Toimenpide Alueellisen joukkoliikenteen tuki (suunnitelman osio 2.2.1.4)

-

Toimenpide Kutsuliikenteen tuki (suunnitelman osio 2.2.1.5)

-

Toimenpide Kävelyn ja pyöräliikenteen infrastruktuuri-investoinnit (suunnitelman osio 2.2.1.6)

-

Toimenpiteiden arvioidut vaikutukset (suunnitelman osio 3)

On hyvä, että suunnitelmassa esitetään arvioita myös muista vaikutuksista (esimerkiksi energiatehokkuuteen ja kasvihuonekaasupäästöihin), mutta on tärkeää muistaa, että kokonaisuuden tarkoitus ei ole vähentää päästöjä vaan suojata haavoittuvia ryhmiä päästökaupan negatiivisilta sosiaalisilta vaikutuksilta. On tärkeää, että suunnitelman toteuttamisen kokonaisvaikutuksia seurataan sen edetessä. Yleisemmällä tasolla Finnwatch suosittelee jälleen, että ilmastopolitiikan sosiaalisten vaikutusten arvioimiseen olisi syytä kehittää mittareita, joita tulisi seurata vuosittain eduskunnalle annettavassa ilmastovuosikertomuksessa (3).

(3) Ks. mm. Finnwatchin, SAK ja JHL:n vuonna 2023 muotoilemat politiikkasuositukset ”Päätöksenteon rakenteet ja ilmastopolitiikan parantaminen” (s. 9).
https://finnwatch.org/images/pdf/OIKEUDENMUKAINEN_EKOLOGINEN_SIIRTYM_-_RAKENNEOHJELMA.pdf

Muut huomiot suunnitelmaan ja toimenpiteisiin

Finnwatch kiittää mahdollisuudesta lausua ympäristöministeriölle Suomen ilmastotoimien sosiaalisen tuen suunnitelman luonnoksesta. Ilmastotoimien sosiaalisten vaikutusten huomioiminen

ja haittoja kompensoivien toimien käyttöönotto on pitkäjänteisen ilmastopolitiikan sosiaalisen hyväksyttävyyden edellytys.

EU:n päästökaupan ETS2-laajennus liikenne- ja lämmityspolttoaineisiin on esimerkki päästövähennystoimesta, jonka sosiaalisia vaikutuksia ei tule jättää huomioimatta. Siksi pidämme erittäin tärkeänä, että EU-tasolla on päätetty ottaa käyttöön sosiaalisia vaikutuksia pehmentävä mekanismi, jonka kansallista toimeenpanoa lausuttava luonnos toteuttaa.

Koetun oikeudenmukaisuuden näkökulmasta on tärkeää, että Suomi varautuu viestimään suunnitelman toimeenpanosta. On odotettavissa (ja osin jo nähty), että ETS2:een liittyvä polttoainehintojen nousu, aiheuttaa kansalaisissa huolta ja ärtymystä (4). Siksi tulee varmistaa, että julkisessa keskustelussa nousee esiin myös toinen puoli eli se, että merkittävä osa uudella päästökaupalla kerätystä rahasta kanavoidaan takaisin Suomeen sosiaalista oikeudenmukaisuutta tukevalla tavalla.

Sosiaalirahastolla esitetään rahoitettavaksi toimia vuoteen 2032 asti. Koska ETS2-järjestelmä ja sen aiheuttamat lisäkustannukset eivät poistu minnekään vuoden 2032 jälkeen, on syytä varautua jo lähtökohtaisesti siihen, että nyt käynnistettäviä ja perustelluksi osoittautuvia toimintoja pystytään jatkamaan myös vuoden 2032 jälkeen.

On myös tärkeää, ettei nyt päätettäviä toimia pidetä yksistään riittävinä vaan ilmastopolitiikan sosiaalista oikeudenmukaisuutta vahvistetaan kattavasti myös muilla toimilla. Tällaisia toimia voisivat olla esimerkiksi sosiaalisten vaikutusten mittariston kehittäminen ja sosiaalisten vaikutusten säännöllinen seuraaminen eduskunnalle annettavassa ilmastovuosikertomuksessa sekä kiristyvän päästöverojen tuottojen tasapalautus kansalaisille (ns. hiiliosinko). Sosiaalisesti oikeudenmukaisen ilmastopolitiikan kompassiksi soveltuvat suomalaisten kansalaisjärjestöjen, ammattiliittojen ja muiden toimijoiden allekirjoittamat periaatteet (5).

(4) Ks. esim. <https://moottori.fi/uutinen/polttoaineiden-hintojen-nousupaine-26-38-senttia-litra-arvioissa-yha-paljon-epavarmuuksia/>

(5) Oikeudenmukaisen ekologisen siirtymän periaatteet, ks. <https://finnwatch.org/fi/teemat/oikeudenmukaisen-ekologisen-siirtymaen-periaatteet>

Finnwatch ry